

SINTEZĂ PRIVIND PARTICIPAREA CLERULUI MILITAR AL ROMÂNIEI LA CEA DE-A DOUA CONFLAGRAȚIE MONDIALĂ

Dr. Ilie MANOLE*

În Primul Război Mondial, preoții României – atât cei militari, cât și cei mobilizați din eparhii – arătasera „pilde de virtute militară”, cum se aprecia într-o *Foaie calificativă* păstrată în arhivele militare¹. Prin astfel de pilde, aprecia protoiereul clerului militar Constantin Nazarie, clericii „au înscris în istoria neamului în general și a celei bisericesti în special o pagină de fapte ce vor rămânea nepieritoare și vor sluji de pildă generațiilor viitoare”². Și adăuga, referindu-se pastorația în structurile militare, că rolul preotului este unul de excepție, subliniind: „să nu lipsim armata de influența binefăcătoare a Preotului”, deoarece acesta „a adus servicii așa de mari și de reale” și – odată inclus în Armată – „ușor se poate ghici ce foloase îi va aduce în timp de pace și de război”, dacă „va face parte integrantă din ea, se va forma, dezvolta și va lucra permanent în vederea trebuințelor ei”³. Altfel spus, imediat după prima conflagrație mondială, se înțelegea **necesitatea de a se permanentiza în Armată clerul și pastorația acestuia.**

Se anticipa că perioada interbelică va fi una de anvergură și de consistență pentru asistența religioasă în structurile militare românești⁴. Chiar unificarea BOR, imediat după Marea Unire din 1918, a facilitat înființarea unei entități specializate, oficializate prin lege, care să îndrume permanent instituția clerului militar, ai căror preoți

* Membru al Comisiei de Istorie Militară.

¹ Iconom Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, București, 1920, p. 96. Pentru mai multe detalii, vezi: Ilie Manole, *Preoții – pilde de virtute militară*, în *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, Ed. Daniel, Târgoviște, 1998, p. 80-84.

² Iconom Constantin Nazarie, *op. cit.*, p. 96.

³ *Ibidem*.

⁴ Ilie Manole, *Clerul militar al României în perioada interbelică*, în *op. cit.*, p. 88-105.

erau răspândiți pe cuprinsul întregului spațiu românesc. În acest scop, Sfântul Sinod al BOR și Ministerul de Război au promovat spre Parlament proiectul de Lege privitoare la organizarea clerului militar. Discuțiile din Senat - care la 23 iulie 1921 a adoptat în unanimitate cererea de a dezbate în regim de urgență proiectul noii legi - au prilejuit unui om avizat în domeniu, ministrul de război Ioan Rășcanu, să reamintească faptul: „preoțimea militară care a însoțit armata în timpul războiului a fost mai presus de orice laudă, ca adevărați apostoli, preoții n-au părăsit un moment postul lor sfânt și de onoare, ajutând ofițerimea spre a putea duce la glorie trupele...și acum, ca și în timp de război, armata nu se poate dispensa de serviciul sufleteș neprețuit al preoțimii”⁵. Pe timpul dezbaterilor pentru Legea privitoare la organizarea clerului militar, ideea va fi întărită de IPS Pimen Georgescu, mitropolitul Moldovei și Sucevei, care se adresa la 18 iulie 1921 parlamentarilor, subliniind însăși valoarea teologică a acestui act prelungit dincolo de stagiul militar: „este absolut necesar să se organizeze un serviciu preoțesc permanent al armatei...este vorba de a i se da ostașului român și o educație sufletească, (astfel - n.n.) ca el să devină un bun cetățean, în ce privește respectul legilor, ordinea publică și iubirea neamului și a țării”⁶.

Legea privitoare la organizarea clerului militar a fost promulgată prin Înaltul Decret nr. 3378/20 iulie 1921⁷, incluzând un capitol distinct, „Cap. IX. Episcopia militară”. Legea a fost reluată în 1924 și detaliată prin *Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii privitoare la organizarea clerului militar*⁸ (regulament sancționat prin ÎDR nr. 1970/18 iunie 1924). Documentul stabilea că, pentru structurile militare, preoții, pastorii, rabinii și imamii erau „conducători spirituali ai unităților cărora aparțin” (art. 19) și aveau drept conducător administrativ pe episcopul clerului militar, care era inspector al cle-

⁵ Ștefan Pâslaru, 23 aprilie 1921. *Legiferarea organizării clerului militar*, în *RIM* nr. 3/1993, p. 38.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Arhiva M. Ap., M. St. M., Inspectoratul Clerului Militar, Arhiva pe anul 1929, curent dosar 1, f. 250-251.

⁸ *Ibidem*, rola 1521, cadrul 100.

rului militar, cu titlul de *episcop de Alba Iulia* (art. 40-41). Pe plan confesional, ei ascultau de șefii confesiunilor de care aparțineau⁹.

Importante pentru clerul militar și pentru Armata României, în perioada de referință și pentru anii de beligeranță care vor urma, au fost și *Instrucțiunile provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*¹⁰, întocmite în 1931 de o comisie al cărei președinte era episcopul general de brigadă dr. Ioan Stroia, precum și o nouă *Lege pentru organizarea militară*¹¹.

Privind la pastorația clerului în structurile militare în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, apreciem ab initio că rădăcinile acestei pastorații erau străvechi, adânci și puternice: cu foarte buna experiență dobândită în prima conflagrație mondială și cu pastorația bogată din perioada interbelică, instituția clerului României s-a implicat total în campaniile militare pe frontul de Est, apoi pe Frontul de Vest.

Semnalăm totodată un paradox bibliografic și o realitate sistemică: participarea României pe ambele fronturi, deși a avut și o valoroasă componentă confesională, totuși a fost abordată până acum în foarte puține lucrări de sine stătătoare¹²; componenta confesională din structurile militare alcătuiau un subsistem, evident, aflat în conexiuni atât cu regimul cultelor din România, cât și cu sistemul militar românesc.

În cele ce urmează, alcătuim doar o sinteză a participării clerului României la ultima conflagrație mondială, deși numai prezența celui mai vrednic arhieru al Episcopiei Militare – episcop general de brigadă dr. Partenie Ciopron – ar merita abordată în capitole distincte, întregi. Demersul nostru îl vom limita la fragmente oferite de documentele care atestă pastorația eroică a preoților de pe front.

⁹ Ilie Manole, *Clerul militar al României în perioada interbelică*, în *op. cit.*, p. 98.

¹⁰ *Instrucțiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace și în timp de campanie*, București, 1931, p. 1-47.

¹¹ Col. Dumitru Stavarache, *Acte normative privind instituția clerului militar*, în *Armata și Biserica*, București, 1996, p. 188.

¹² Ilie Manole, *Asistența religioasă în armata română în anii celui de-Al Doilea Război Mondial*, în *op. cit.*, p. 106-150.

Înainte de a ajunge la mărturiile lor privind vârtoarea câmpurilor de luptă, referindu-ne la conexiunile invocate mai sus, considerăm util să reamintim situația generală a cultului creștin din România. Din cei 18.057.028 locuitori înregistrați la sfârșitul anului 1930, creștinii ortodocși aveau o pondere de 72,6 la sută – așadar, majoritate absolută!, creștinii greco-catolici 7,9 la sută, creștinii romano-catolici 6,8 la sută¹³. Așadar, cultul creștin reprezenta 87,3 la sută în totalul populației! O asemenea pondere confesională în demografia românească și-a marcat specificul și în domeniul asistenței religioase asigurată structurilor militare, unde preponderența o forma, cum se vede mai sus, clerul ortodox.

La intrarea României în vârtoarea conflagrației, în iunie 1941, Episcopia Armatei împlinea 20 de ani, răstimp în care își perfecționase cadrul legislativ și structurile, își pregătise personal specializat în pastorație, adaptată specificului militar – inclusiv dimensiunea ecumenică a acestuia, își asigurase dotarea după orânduiala clerului. Începând cu 22 iunie 1941, toate comandamentele de mari unități, de unități și de formațiuni independente aveau cel puțin un preot. Clerul militar activ totaliza 108 preoți: un episcop general de brigadă, un protopop colonel, 18 preoți de corp de armată, cu gradul de locotenent-colonel sau maior, și 88 preoți de garnizoană, căpitani¹⁴. Această puternică resursă umană confesională a acționat în campanie din primul moment.

Trebuie făcută și precizarea că alături de această primă categorie de preoți – clerul militar activ –, Armata regală includea și preoți mobilizați, circa 200 preoți, care după mobilizare au fost repartizați la unități și garnizoane, fără ca aceștia din urmă să fie incluși în structura militară permanentă. Mai multe documente din arhivele M.Ap.¹⁵ semnalau prezența preoților militari inclusiv la Chișinău (Brinisteriu Eftimie), la Cahul (Popescu H. Ioan), la Tighina (Anuței Leon) ș.a.

¹³ Prof. univ. Dr. Ion Agrigoroaiei, *Regimul cultelor în România întregită*, în „Armata și Biserica“, București, 1996, p. 73-74.

¹⁴ „Anuarul ofițerilor activi din armată“, 1944, p. 1209 – 1212.

¹⁵ Arh. M.Ap., fond *Marele Stat Major*, microfilme R. 41574, C. 283

Pastorația săvârșită de clerul militar respecta *Instrucțiunile* de care am amintit și nu excludea militarii altor culte, populația, prizonierii: „Soldatului de altă confesiune îi va arăta aceeași dragoste și aceeași îngrijire părintească”¹⁶, aducând „un spor de energie nu mai trupească, ci sufletească”¹⁷. În Basarabia, Bucovina, Transnistria preoții din armata română au deschis biserici, au chemat poporul la rugăciuni, au restabilit viața religioasă, au organizat acțiuni culturale¹⁸, au creștinat copiii oamenilor „cari de multă vreme așteptau acest fericit și însemnat moment”¹⁹, în fond realizând o „operă vastă de reîncreștinare a teritoriilor desrobite”²⁰, asigurând inclusiv „serviciul religios la prizonier”²¹. Sunt și mărturii care dezvăluie relații cu totul aparte între unitățile militare române și populația de dincolo de Prut și de Nistru: „Sfințirile de case, cununile, botezurile la care de cele mai multe ori nași erau soldați și ofițeri români, slujbele de la biserică erau tot atâtea prilejuri de bucurie duhovnicească...de **înfrățire a celor desrobiți cu desrobitorii**. Populația a primit cu bucurie venirea armatelor care le scăpa de sub jugul comunist”²².

În legătură cu participarea clerului militar al României la acțiunile de pe front, preotul căpitan Năstase Gheorghe scria: „acești slujitori ai Domnului au fost cei dintâi care au pășit pe pământurile desrobite (...). Și au lucrat și lucrează cu râvnă la restaurarea bisericilor, la săvârșirea dumnezeștilor slujbe în sate și orașe, în Basarabia, în Transilvania, în Crimeea, ca și pe Doneț. Restabilirea vieții religioase în ținuturile desrobite s-a făcut în mare măsură de către preoții militari”²³.

O realitate asemănătoare dezvăluia ziarul „Curentul” din 8 iulie: ziarul „Slov” care apare la Sofia a publicat un articol semnat de domnul Simeonoff în care se ocupă de restabilirea vieții religioase în

¹⁶ *Instrucțiuni...*, art. 50, p. 36.

¹⁷ *Idem*, art. 56, p. 39.

¹⁸ Ilie Manole, în *op. cit.*, p. 107-108.

¹⁹ „Arma Cuvântului” nr. 1-3, 1942, p. 1.

²⁰ *Ibidem*, p. 11.

²¹ *Instrucțiuni...*, art. 58, p. 41.

²² „Arma Cuvântului” nr. 7-9, 1942, p. 143.

²³ *Idem*, nr. 1-3, 1942, p. 140.

Transnistria și de acțiunea religioasă a misionarilor români. După ce arată că România a trimis o misiune bisericească (între Nistru și Bug – n.n.), domnul Simeonoff scrie că **primii misionari ortodocși au fost preoții militari români (...). Românii au arătat tuturor cum trebuie să se lucreze în această direcție și prin aceasta și-au înscris numele cu litere de aur în paginile credinței**²⁴. Efectul pastorației lor: „biserica era plină”²⁵.

Alt preot reliefa că la sfințirea bisericii din Marfowca (28 iunie 1942) de către un sobor de preoți militari români „poporul rus a luat parte într-un număr impresionant”²⁶. Preotul căpitan Petrache Nicolae (Divizia 1 Vânători de Munte) consemna: „Sub bombardamentul aviației și sub traiectoriile artileriei inamice am terminat renovarea bisericii Kirilovka. În ziua de 12 septembrie... bombardamentul de aviație și artilerie inamică a fost așa de intens încât în câteva momente glasul de rugă a fost complet acoperit de zgomotul asurzitor al proiectilelor și bombelor (...). Biserica Kirilovka va vorbi viitorului despre urme românești în Caucaz”; la plecarea diviziei, pe ușă a fost lăsat mesajul: „Respectați acest sfânt lăcaș”²⁷.

Preotul căpitan Grigore Alexandru din Regimentul 23 Infanterie sintetiza pastorația pentru cinci luni în *Registrul de activitate*: a oficiat 101 servicii divine, a ținut 66 predici în română și rusă și două în germană. A botezat 1.904 copii de vârste cuprinse între o săptămână și 22 ani (885 băieți și 1.019 fete), adăugați la cei 487 botezați în Odessa (total, 2.391 creștinați); a organizat patru cimitire²⁸.

Viziunea clerului militar privind prezența sa pe Frontul de Est avea limpezime și predicție: armata română creștină urmărea „biruința Crucii și a Creștinătății”²⁹, faptele de arme fiind „pentru eliberarea fraților și biruința Crucii”³⁰ și pentru „a consolida credința

²⁴ Apud „Arma Cuvântului”, nr. 7-9/1942, p. 143.

²⁵ *Ibidem*, p. 144.

²⁶ „Arma Cuvântului” nr. 1-3, 1943, p.173.

²⁷ Arh. M.Ap., fond *Marele Stat Major*, microfilme, R. 41579, C. 639.

²⁸ *Idem*, R. 41577, C. 184.

²⁹ *Idem*.

³⁰ „Arma cuvântului”, nr. 4-6/1942, p. 121.

ortodoxă plăpândă ivită din negura bolșevismului³¹. „Armata noastră alături de cea germană era pornită la război sfânt (...). Deci era vorba nu numai de câștigarea unei bătălii, ci trebuia nimicită o hidră, o putere a întunericului, lucru care numai pe calea armelor ar fi fost imposibil³². Așadar, un „război sfânt de apărare a civilizației creștine contra barbariei păgâne din răsărit³³, pentru „menținerea onoarei între celelalte neamuri, cât și refacerea hotarelor noastre scumpe³⁴. Jertfa militarilor pe câmpurile de luptă era percepută ca fiind „Golgota pe care neamul nostru trebuie s-o urce pentru mântuirea și înălțarea sa³⁵.

Toate acestea sunt argumente solide care în vârtoarea celei de-a doua conflagrații mondiale au confirmat încă o dată adevărul din sintagma: „Biserica Ortodoxă Română – Biserică rugătoare, dar și Biserică luptătoare“.

³¹ *Ibidem*, p. 119.

³² *Idem*, nr. 5-7/1941, p. 8.

³³ „Biserica basarabeană”, nr. 4/1943, p. 164.

³⁴ *Ibidem*, p. 165.

³⁵ „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 61/1943, p. 151.